

I teologie se vyjadřuje současným jazykem

Mgr. Petr Vizina
novinář

Studium teologie a etiky mi nabídlo určité vzorce, kterými můžu uchopit to, co je okolo mě.

S Petrem Vizinou rozmlouvá Marie Opatrná

Absolventi dálkového studia patří často k extrémně vyčerpaným lidem. Mají bobatý pracovní i osobní život. A i přesto si vezmou další závazek dálkového studia, při kterém musí o sobotách a mnoha večerech a nocích studovat. Vy jste byl uplynulých deset let vedoucím kulturní redakce zpravodajství ČT, připravoval jste pořad Kultura +, nyní spolupracujete s Českým rozhlasem a Aktuálně.cz. Co tedy vedlo ke studiu na KTF Vás?

Novinári si často kladou otázku, co je správné. A jelikož je každá situace jiná, potřebujete mít trochu pevnější, řekněme etické zázemí. V Lidových novinách kdysi vyšel rozhovor o aplikované etice na KTF UK s etikem Jaroslavem Lormanem. Skvělé, říkal jsem si, přesně tohle chci systematicky studovat. Zároveň mi ale bylo jasné, že předpoklady etiky vycházejí z teologie, takže tu bude třeba studovat nejprve. A tím se mi to naskládalo na devět let života.

Takže jste si udělal takový menší plán na 10 let dopředu.

Nejsem na plánování moc dobrý, ale když se chcete dozvědět něco do hloubky, prostě to trvá. Studoval bych i tak, to je součást bohoslužby i práce na sobě samém. Je ale pravda, že když připravujete pořad o literatuře, musíte číst, do školy znovu musíte číst, potom v sobotu ráno na řečtině ani nevidíte na písmenka a výsledek podle toho vypadá. Nikdo mě neupozornil, že studium může trvat tak dlouho. Nakonec už jsem to nemohl vzdát, když jsem investoval tolik času.

Na KTF jste vystudoval bakalářský obor Teologické nauky, který jste uzavřel prací Teologické motivy v současné české literatuře, v níž jste zpracoval literaturu současných spisovatelů – Michala Viewegha, Václava Kabudy, Jiřího Hájíčka, Jaroslava Rudiše aj. Poté jste pokračoval na navazujícím magisterském oboru Aplikovaná etika a zde jste v červnu tohoto roku ukončil studium prací Etika dialogu v díle Michela Fabera. Právě za ni jste nyní nominován na univerzitní cenu Josefa Dobrovského. Princíp obou prací byl v hledání etických či teologických motivů v literárních dílech, do kterých ale teologie primárně dávána nebyla. Co Vás k tomu vedlo a jak se Vám to dařilo?

Soudobá literatura nějak svědčí o člověku, jak přemýšlí, co jím zmítá. Fundamentální nebo systematická teologie mi dává předpoklady k tomu, abych mohl lidské postoje a životní pozice promýšlet. Zároveň platí, že i teologie se vyjadřuje současným jazykem, čili existuje tu spousta spojnic. Ale mě nejde o nějaké roubování. Spíš jsem potřeboval, aby to, co je tekuté, vyjádřitelné v symbolech, jako je situace současného člověka a jeho kultura, nějak komunikovalo s pravdami dogmatu. Čili zčásti jde o to, že jako novináře mě zajímá, co se kolem mě děje. A přiznávám, že mě teologické myšlení jednoduše baví.

Pokud jde o práci na Aplikované etice, znovu jsem vycházel ze současné kultury, kterou jsme podle mě povinni nějak číst a snažit se ji pochopit. V dnešní kultuře se znovu objevují náboženské motivy a vyprávění, přestože společnost Západu sama sebe chápe jako nenáboženskou. Přesně to je případ Nizozemce Michela Fabera. Vzal jsem si tedy jeho romány za příklad současné kultury Západu a soustředil se na to, jak u Fabera vypadá dialog mezi současnou kulturou a náboženstvím ve světě pospojovaném globalizací. Máme potřebu žít dialogicky, ač to neumíme. Spíš v rozhovoru čekáme, až ten druhý udělá pauzu a nadechne se, abychom mohli spustit. Zajímala mě morálka takového dialogu, asymetrie mocenských pozic, kulturních odlišností.

GANDOLFI, Gaetano

Sv. Justyna a anděl strážný doporučují duši dítěte Madoně s dítětem, 1792–1793
Private collection

GIORDANO, Luca

Panna Maria s dítětem s dušemi v očistci, c. 1650
San Pietro di Castello, Venice

Mohl byste uvést nějaký konkrétní příklad toho, jaké teologické motivy jste našel v současné literatuře?

Zdá se, že od Viewegha nebo Kahudy bude k solidnímu teologickému uvažování daleko, to uznávám. Ale teologické myšlení přece nějakým způsobem vypovídá o Božím zjevení a ve světle toho zjevení je vidět i člověk, jeho čas, jednání, historie. Jednoduše, součástí teologie je antropologie. Co si o člověku myslíme, jaké je jeho zacílení, jestli je bytostí transcendentní, jestli nějak zobrazuje svého Tvůrce, jestli je lidská přirozenost prožraná jak červivé jablko, nebo jestli ji božský Logos přijal a vykoupil a co to pro nás vlastně znamená.

Snažil jsem se příběhy z textů Hájíčka, Kahudy nebo Sidona nepasovat násilně na dogmata víry. Zároveň ale platí, že víra je vyjádřená příběhy, v nichž vystupuje Bůh a lidé. Fascinovalo mě, jak křesťanská tradice uvažuje o Nejsvětější Trojici, jak si vykládá Ježíšovo učení a co se z toho dá vyvodit pro vztahy mezi lidmi i ve společnosti. Michal Viewegh je vírou netknutý, ale přesto v jeho povídce vystupuje muž, který chce jednat správně, a nechápající okolí mu za to nadává do pánbíčkářů. Svědomí je velký teologický motiv. Naopak třeba Jiří Hájíček s náboženskými motivy pracuje, ale jsou zasuté v historii jeho kraje, jižních Čech. Hájíčkovým tématem je nemožnost jednoho člověka přiblížit se druhému, nemožnost něco sdělit. Sdílení je další téma víry. Kahuda ve svém posledním románu demonstruje postoj člověka sevřeného radikální nedůvěrou, absolutní skepsí vůči svému okolí. Tohle přece známe z rozdrobené společnosti, bez pojiva vzájemné důvěry, když lidé čekají od druhých jen to nejhorší, společnost se snadněji ovládá. Tohle je přece inverze dalšího velkého tématu, tedy víry samotné. U Anny Bolavé vidíme dívku, která je neúspěšná ve světě, který akcentuje rychlost, výkon a sílu. Sbírá byliny a stejně jako ty byliny usychá. Nehodí se ke světu, který nám sugeruje, že jediné prosazením své vlastní vůle budeme šťastní. K tématu vůle, autonomie, sebeprosazení má teologie co říci. Karol Sidon, spisovatel a vrchní zemský rabín, je vedle zmíněných spisovatelů rovněž skutečným teologem, znalcem židovského myšlení a praxe, ale také velkým fanouškem sci-fi a fantasy. A pan rabín za sebou po práci roky zamykal dveře, pustil fantazii z uzdy a napsal tisícovky stran dlouhý příběh, v němž se pozná, o čem dumá, jak si s historií a s fakty pohrává. I tahle zábavnost má svoje teologické konotace. Případá nám, že hra je pro děti, ale pokud stvoříte svět, v němž není prostor pro hru, tedy pro tvořivost, je to spíš výrobní linka. Pořád vycházím z myšlenky, že člověk je obrazem Božím. A právě tyto příklady jsem rámoval fundamentální teologií, aniž bych znásilňoval jak teologii, tak literaturu. Cílem bylo je jenom vedle sebe položit a dívat se, jak spolu komunikují.

Co je Vaše niterné novinářské téma, hudba, literatura?

Nejbližší mi je téma, v němž se protíná náboženské myšlení se současnou společností. Dá se třeba pro obnovu Mariánského sloupu argumentovat ve veřejné rozpravě z náboženských pozic? A budou to legitimní pozice v rozpravě společnosti, která je sekulární? Těžko na takovou otázku odpovědět jen z pozic znalce barokního umění, ale je dobré si znalce umění té doby vyslechnout. Nedávno jsem dělal knižní rozhovor s americkým historikem Timothy Snyderem, znalcem dějin střední Evropy 20. století. Když jsme se bavili o tom, jak přemýšlet o historii, řekl velmi zajímavou věc. Chcete-li rozumět své vlastní době, měli byste dopodrobna probídat alespoň jedno období dějin a pokud možno mu co nejpřesněji porozumět. Měli byste mít nějaké vlastní téma. Najdete pak určité vzorce lidského jednání a při pozorování dneška uvidíte, v čem se opakují. Studium teologie a etiky mi nabídlo určité vzorce, kterými můžu uchopit to, co je okolo mě, aniž bych argumentoval svým přesvědčením, založeným třeba na pouhé estetické libosti, že se mi prostě jen něco líbí. Mohu se věnovat tématům, k nimž má co říci kultura společnosti, její dějiny i třeba myšlení autorů morální teologie.

Takže Vás studium pro další práci ovlivnilo?

Teologie a etika pro mě neměla být „užité umění“ s nějakým praktickým efektem, ale nakonec to tak trochu dopadlo. Teď jsme se například s mým editorem v deníku Aktuálně.cz dohodli na článku s tématem radikálního ekologického hnutí Extinction Rebellion. Jako společnost se zatím nedokážeme shodnout na vážnosti ekologického ohrožení Země, ale vědci i papežský dokument *Laudato si* popisují náš společný příbytek jako akutně ohrožený lidskou chamtivostí a spotřební mentalitou. Nastupují radikální ekologická hnutí, nemají úspěch u voleb, a tak volají k činu. Ale kde je správné být radikální a kde začíná fanatismus, který by pro záchranu Země chtěl obětovat životy, samozřejmě těch druhých? Jeden z vůdců Extinction Rebellion vyhrožuje tím, že když lidé nepřestanou méně létat, mohou blokovat londýnská letiště drony. Je ospravedlnitelné pro dobrou věc ohrozit něčí život? To je přece velké etické téma.

GIMIGNANI, Giacinto
Anděl a ďábel bojují o duši dítěte
Private collection